

درس دوم: ایران و جهان در آستانه دوره معاصر

- آشفتگی امور و هرج و مرج داخل پس از سقوط اصفهان و فروپاشی صفویان
- حاکمیت غیرمقتدرانه افغان‌ها به دلیل عدم تسلط بر تمام قلمرو صفویان و ناآشنایی آنها با اصول کشورداری
- تصرف بخش‌هایی از شمال و غرب ایران توسط روسیه و عثمانی

تأسیس حکومت افشاریان

ایل افشار:

- از ایل‌های قزلباش که در روی کار آمدن حکومت صفویان نقش داشتند.
 - در عصر صفوی، بخشی از آن‌ها برای محافظت از مرزهای خراسان در برابر هجوم ازبکان به نواحی شمال آن منطقه کوچانده شدند.
- به دنبال تسلط افغان‌ها بر اصفهان:**
- تهماسب دوم، پسر شاه سلطان حسین مقتول، از اصفهان گریخت و خودش را شاه خواند.
 - برخی سرداران و سران ایل‌ها مانند نادرشاه افشار، فتحعلی خان قاجار پدربزرگ آقامحمدخان به او پیوستند و خراسان را تصرف کردند.
 - با حذف فتحعلی خان قاجار، نادر با ابتکار عمل فرمانده سپاه شاه تهماسب شد.
 - او ابتدا افغان‌های شورشی را طی چندین جنگ تار و مار کرد.
 - نادر سپس مهاباد را با روسیه و عثمانی متحد کرد.
 - سپاه نادر طی چندین جنگ بر عثمانی‌ها پیروز شد و سرزمین‌های اشغال‌شده شمال ایران را آزاد کرد.
 - روس‌ها با مشاهده قدرت نادرشاه و سپاهش پیش از برخورد نظامی نیروهای خود را از ایران بردند. پیروزی‌های نادر در جنگ‌های داخلی و خارجی زمینه‌ساز نشستن وی بر تخت شاهی شد.
 - نادر تهماسب دوم را به بهانه بی‌کفایتی از سلطنت خلع کرد.
 - او بزرگان کشور، علما و طوایف را به دشت مغان فراخواند و شرایطش را برای پذیرفتن سلطنت مطرح کرد.
- (۱) سلطنت در خاندانش موروثی شود.
 - (۲) رؤسای طوایف و بزرگان از خاندان صفوی حمایت نکنند.
 - (۳) اختلافات مذهبی با دولت عثمانی حل شود.
 - (۴) مذهب جعفری به عنوان مذهب رسمی کشور پذیرفته شود.
- نادرشاه پس از رسیدن به سلطنت در جهت حل مشکلات سیاسی و مخصوصاً مذهبی با عثمانی‌ها چه با جنگ چه با مذاکره تلاش کرد که به

نتیجه نرسید، زیرا:

- (۱) عثمانی‌ها کارشکنی کردند. (۲) نادر دچار گرفتاری‌های داخلی و خارجی بود.

نادرشاه افشار زمانی که مشغول سرکوب شورش‌ها بود، در خراسان و با توطئهٔ نزدیکان و سردارانش کشته شد. هنگامی که آشوب‌های داخل و هجوم بیگانگان موجودیت ایران را به مخاطره انداخت ← او ایران را از تهدیدات و خطرات نجات داد.

نادرشاه نتوانست زمینه را برای ثبات، امنیت و انتقال آرام قدرت فراهم آورد، زیرا:

- (۱) پیوسته به جنگ مشغول بود.
- (۲) برای تأمین هزینه‌های جنگ از مردم زیاده‌ستانی می‌شد.
- (۳) در پایان حکومت نسبت به بزرگان کشور و نزدیکانش بدگمان شده و با آن‌ها خشن بود. (مهم‌ترین عامل)

افشاریان پس از نادر

- با مرگ نادر دوران رقابت و جنگ بر سر قدرت شروع شد.
- افرادی از خاندان نادر و سرداران و سران برخی ایل‌ها ستیز کردند ← خرابی و کشتار افرادی با ادعای انتساب به خاندان صفوی خواهان بازگرداندن حکومت به این خاندان بودند.
- ۲ نفر از برادرزادگان نادر (عادل‌شاه و ابراهیم‌شاه) به ترتیب به عنوان جانشینان نادر برای مدت کوتاهی حکومت کردند.
- نوبت به نوهٔ نادر، شاهرخ، رسید. او از کل قلمرو نادر به شهر مشهد بسنده کرد.
- حکومت شاهرخ تا زمانی که توسط آقامحمدخان قاجار برچیده شد، ادامه یافت.

به قدرت رسیدن زندیان

- پس از کشته شدن نادرشاه، کریم‌خان زند رئیس طایفهٔ زند بود.
- برای کسب قدرت، با دو تن از سرداران ایل بختیاری (علی‌مرادخان، ابوالفتح‌خان) متحد شد.
- ### نتیجهٔ حکومت زندیان
- (۱) برخی مدعیان حکومت از جمله رئیس ایل قاجار (محمدحسن‌خان قاجار) را شکست دادند. (۲) مناطق زیادی از ایران را در اختیار گرفتند.
- کریم‌خان با کنار زدن متحدین بختیاری خود سلسلهٔ زندیه را تأسیس کرد.
- خصوصیات کریم‌خان زند:

با پرهیز از سیاست جنگ و کشورگشایی، آرامش، رفاه، آسایش، رونق و شکوفایی علمی و فرهنگی قلمرو خود مخصوصاً فارس را تأمین کرد.

- برخلاف سنت معمول خود را به جای شاه «وکیل‌الرعایا» یا وکیل مردم ایران خواند.

- خصوصیات اخلاقی او: مدارا با دشمنان، همدردی با مردم، ساده‌زیستی، رفتار مناسب با اقلیت‌های دینی و مذهبی

ایران پس از کریم‌خان زند:

پس از مرگ کریم خان:

(۱) آشوب ایران را فرا گرفت.

(۲) جانشینان او بر سر تاج و تخت به رقابت پرداختند.

(۳) در کمتر از ۱۵۱۵ سال، ۷۷ تن از خاندان زند به قدرت رسیدند.

(۴) کشور از نظر سیاسی و اقتصادی فروپاشید.

(۵) توان نظامی و اداری کشور آسیب دید.

لطفعلی خان زند

- آخرین فرمانروای زند ← با مرگ او سلسله زندیه منقرض شد.

- با وجود شجاعت و لیاقت نتوانست زندیه را حفظ کند. ← غرور - اشتباهات نظامی - روی گردانی بزرگان دربار به ویژه حاج ابراهیم خان از او کلانتر

- از آقامحمدخان قاجار شکست خورد ← به اسارت او درآمد.

روابط خارجی ایران در دوران افشاریه و زندیه

در این دو دوره مناسبات سیاسی و اقتصادی ایران با جهان خارج به دلایل بی ثباتی و درگیری های داخلی کاهش یافت.

روابط با همسایگان غربی (عثمانی) و شمالی (روسیه)

- برخورد های نظامی و سیاسی با عثمانی و روسیه مهم ترین چالش خارجی ایران در این دو دوره بود.

- به دلیل مخالفت زمامداران عثمانی با نادرشاه برای حل اختلافات مذهبی میان دو کشور مسلمان، نهایتاً با عقد معاهده صلح، تا اواخر حکومت کریمخان و تصرف بصره توسط زندیه، صلح برقرار شد.

روابط با کشورهای اروپایی

- در این دو دوره مناسبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با اروپا بی رونق بود.

- نمایندگانی از برخی کشورهای اروپایی به ایران آمدند.

- نادرشاه: ۱ - برای انگلیسی ها معافیت گمرکی در نظر گرفت. ۲- در جهت استفاده از دانش انگلیسی ها در زمینه تأسیس نیروی دریایی در دریای خزر و خلیج فارس جان التون انگلیسی را استخدام کرد.

- در دوره کریم خان زند هیئت هایی از فرانسه و انگلستان برای اخذ امتیاز و ایجاد مراکز تجاری به ایران آمدند که با مخالفت وی با خواسته هایشان، گشایشی در روابط صورت نگرفت.

نظام اداری و سیاسی ایران در دوران افشاریه و زندیه:

- این نظام در این دو دوره اعتبار و قوت سابق را نداشت، زیرا:

(۱) عناصر ایلی حاکمیت داشتند. (۲) تفکر نظامی گری غالب بود. (۳) بی ثباتی سیاسی وجود داشت. (۴) دوران استقرار هر دو سلسله کوتاه بود.

همچنین عناصر اداری زمان نادر رونق چندانی نداشتند چون حکومت بر سه اصل استوار بود:

(۱) اقتدارگرایی (۲) استبداد مطلق شاه (۳) تمرکز بر امور نظامی و ارتشی

- نادرشاه برای اداره امور اقتصادی:

(۱) از دوستان و نزدیکانش مشاوره می گرفت.

(۲) توجهی به وزارت و دیوان سالاری نداشت، حتی شهری را به عنوان پایتخت انتخاب نکرد، گرچه منابع از مشهد و کلات به عنوان پایتخت یاد کرده اند، ولی آنجا بیشتر محل گردآوری غنائم و خزائن بود.

شیوه اداره ایلات، ولایات و شهرها در هر دو دوره مانند دوران صفویان بود و صاحب منصبانی با عنوان های سابق این مراکز را اداره می کردند.

اقتصاد، تجارت، کشاورزی پس از سقوط صفویان

- کشاورزی و تجارت ایران به دلیل های زیر دچار ضعف و رکود شد:

(۱) جنگ ها و آشوب های داخلی (۲) اشغال بخش هایی از نواحی غربی و شمالی ایران توسط عثمانی و روسیه

دوران نادرشاه

الف) کاهش شدید نیروی انسانی در کشاورزی به دلایل:

(۱) تداوم جنگ های داخلی و خارجی (۲) نیاز تشکیلات نظامی به نیروی رزمنده

ب) مالیات های سنگینی که برای تأمین هزینه های نظامی گرفته می شد، اوضاع اقتصادی را نابسامان تر کرد.

دوران کریم خان زند

- اقداماتی برای بهبود وضع کشاورزی و بازرگانی انجام شد. - مراکز مهم تجارت های داخلی و خارجی، شهرهای شیراز و بندر بوشهر بودند.

عواملی که در رونق اقتصادی این دوره مؤثر بودند:

(۱) آرامش و ثبات سیاسی (۲) کاهش مالیات ها (۳) دربار کم تجمل (۴) تلاش های کریم خان برای تثبیت قیمت کالاها

علم و ادب و آموزش

در عصر افشاریه و زندیه علم و آموزش رونق دوران صفویان را نداشت، زیرا:

(۱) در اوضاع سیاسی و اجتماعی آشفته بود.

(۲) مدرسه ها و حوزه های علمیه در اصفهان و دیگر شهرها به دنبال سقوط صفویان تعطیل شده و یا از رونق افتاد.

(۳) عده ای از علما و طلبان که از هجوم افغان ها جان سالم به در برده بودند، به عتبات عالیات مهاجرت کردند.

در نتیجه آرامش و ثبات نسبی دوران زندیه:

(۱) فعالیت‌های علمی و آموزشی کمی رونق گرفتند. (۲) مدرسه‌های جدیدی ساخته شدند.

شعر و ادب فارسی در این دو دوره

سبک بازگشت ادبی یا سبک اصفهانی تحول چشمگیری یافت.

چهره‌های برجسته این دوران در برابر سبک هندی زمان صفویه به سراییدن شعر به سبک خراسانی و مدح عنصری، سعدی و حافظ پرداختند.

هنر و معماری

امکان رشد و ترقی هنر و معماری در این دو دوره، دور از انتظار بود؛ زیرا اوضاع اجتماعی و سیاسی پس از صفویان دچار آشفتگی بود.

در دوران حکومت نادرشاه:

- اصفهان بازسازی شد.

- در منطقه کلات (محل نگهداری خزائن نادر) بناهایی مانند کاخ خورشید وجود دارد.

در دوران حکومت کریم خان

- در شیراز اقدامات مهمی صورت گرفت. - این اقدامات به دلایل زیر انجام شدند:

(۱) ورود هنرمندان و صنعتگران هنری پس از فتوحات نادر در هند باعث تلفیق هنر ایرانی و هندی شد.

(۲) مدارا و احترام کریم خان به هنرمندان و علما، به رونق هنر و معماری در زمان او کمک کرد.

کریم خان علاقه زیادی به ساخت بناهای باشکوه داشت.

در شیراز:

(۱) مجموعه بازار، مسجد و حمام وکیل را ساخت. (۲) ارگ کریم خانی را ساخت.

(۳) آرامگاه حافظ، سعدی و باغ دلگشا را بازسازی کرد.

(۴) بناهای کلاه فرنگی با کاربرد تفریحی را بنا کرد ← بناهای کوچک و بعضاً تزئینی که در وسط باغ یا تفریحگاه ساخته می‌شد.

نقاشی و نگارگری به خصوص در عصر کریم خان زند دچار تحول بزرگی شد.

- نقاشان به تطبیق هنر خود با معیارهای هنری اروپایی پرداختند.

- مکتب نقاشی شیراز که در دوره مغولان شکل گرفته بود، به اوج رونق خود رسید.

- افرادی مانند محمد صادق اشرف و میرزا بابا آثار زیبایی آفریدند.

جهان در آستانه دوران معاصر

امپراتوری های مسلمان در گرداب مشکلات در سده های ۱۷۱۷ تا ۱۹۱۹ میلادی:

شرق:

علاوه بر ایران دو حکومت مسلمان دیگر نیز دوران ضعف خود را سپری می کردند.

(۱) عثمانی (۲) گورکانیان هند

(۱) عثمانی، مرد بیمار اروپا:

- در قرن ۱۸ بر بخش های وسیعی از شمال آفریقا و آسیای غربی تا اروپای شرقی حکومت می کرد.
- هم زمان با روی کار آمدن افشاریان ← دوران ضعف خود را می گذراندند.

دلایل اصلی ضعف:

- گستردگی قلمرو
- تنوع اقوام، ادیان و مذاهب
- سیاست های خشن و نادرست عثمانی ها در برخورد با حقوق اقلیت های قومی و مذاهب ۴
- دخالت های زنان و حرمسرا در امور کشوری
- فساد سران سپاه

- در این شرایط نابه سامان، کشورهای اروپایی به ویژه روسیه، فرانسه، انگلستان و اتریش برای کسب منافع و به بهانه دفاع از حقوق اقلیت ها در امور داخلی عثمانی دخالت می کردند. این باعث ضعف بیشتر آن ها شد، تا آنجا که در قرن ۱۹ مرد بیمار اروپا لقب گرفت.

- در برابر هر نوع اصلاحات و دستاوردهای عملی مقاومت می کردند.

- از قبول پیشنهاد وحدت مذهبی نادر و حل اختلافات مذهبی درون جهان اسلام خودداری کردند.

- افول آن ها = هم زمان با دگرگونی سیاسی و شکوفایی تمدن اروپا بود ← در پیشبرد سیاست های استعماری غرب در شرق مؤثر بود.

از جمله دلایل ضعف:

(۱) استبداد سیاسی و نادیده گرفتن حقوق اقوام و پیروان مذاهب دیگر

(۲) عقب ماندگی علمی و صنعتی و بی توجهی یا مخالفت نسبت به استبداد

(۳) غفلت از حوادث جهانی و قدرت رو به رشد استعمار

(۲) گورکانیان هند، اسیر استعمار غربی

- گورکانیان هند یا مغولان کبیر، توسط محمد بابر نواده تیمور گورکانی تأسیس شد و بر بخش بزرگی از هندوستان حکومت می کرد.

- نقش مهمی در گسترش اسلام و زبان فارسی در هندوستان داشت.

- در قرن ۱۸۱۸ همانند عثمانیان رو به انحطاط نهادند.

از عوامل ضعف: (۱) اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان (۲) سوء مدیریت و ضعف شاهان (۳) دسته بندی و توطئه درباریان (۴) ورود

استعمارگران به هندوستان

دولت گورکانیان به اروپاییان امتیازات تجاری و گمرکی قابل توجهی داد.
- اسپانیایی ها و پرتغالی ها اولین استعمارگرانی بودند که وارد هندوستان شدند.
- در سده ۱۸ م، فرانسه، انگلستان، و هلند وارد هندوستان شدند و با تأسیس شرکت های بزرگ تجاری به نام «کمپانی هند شرقی» و فعالیت های استعماری خود را گسترش دادند.

استعمارگران اروپایی:

- با دامن زدن به اختلافات دینی و قومی در هند، بخش هایی از آن را تصرف کردند.
- به دلیل رقابت های بین خود وارد جنگ هایی شدند که با پیروزی انگلستان پایان یافت.
انگلیسی ها با غارت سرزمین ثروتمند هند:

- پایه های قدرت خود در جهان را توسعه دادند.
- برای حفظ سلطه خویش، به دخالت و دست اندازی به کشورهای همسایه هند از جمله ایران پرداختند.
در سال ۱۸۵۷ م پس از سرکوب شورش سربازان هندی، دولت انگلستان هند را بخشی از قلمرو خود اعلام کرد و ملکه انگلستان به امپراتریس هند و انگلستان ملقب گردید.

اروپا و آمریکا انقلاب و استعمار

- انقلاب = دگرگونی سریع همراه با تغییرات اساسی در ساختارهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی یک جامعه
- هدف اصلی غالب انقلاب های سیاسی = (۱۱ تغییر حکومت (۲) برقراری عدالت و آزادی
- استعمار در لغت = طلب عمرانی و آبادی، کشورهای استعمارگر برای بهره برداری از ثروت های طبیعی و انسانی ملل ضعیف از این عنوان استفاده می کردند.
- انقلاب در قرون ۱۸ و ۱۹ م. به عنوان یک اصطلاح نجومی وارد فرهنگ سیاسی اروپاییان شد.
- اروپا در سده های ۱۸ و ۱۹ م. شاهد انقلاب های سیاسی و اجتماعی و صنعتی بزرگی بود که به گسترش استعمار اروپاییان کمک بزرگی کرد.

غرب:

۴ حکومت در مسیر قدرت و شکوفایی بودند: امپراتوری ها و دولت های: انگلستان ایالات متحده آمریکا، فرانسه، روسیه

انگلستان: انقلابی آرام برای نظام مشروطه

- در قرن ۱۷ م. تحولات سیاسی مهمی در انگلستان رخ داد که بر جهان پس از خود مؤثر بود. در قرن ۱۳ م. ← در انگلستان مجلس (پارلمان) وجود داشت که قدرت چندانی در دست نداشت.

- در ۱۶۴۶ م. ← میان پارلمان (به رهبری الیور کرامول) و پادشاه انگلستان (چارلز یکم) جنگ در گرفت ← پارلمان پیروز شد.

(۱) کرامول نظام پادشاهی را برانداخت و خود رئیس جمهور شد.

(۲) پس از اعدام پادشاه، به دلایل مذهبی با پارلمان درگیر شد و آن را منحل کرد.

• پادشاه انگلستان سلطنت را موهبت الهی می دانست و به پارلمان بی توجه بود.

• سلطنت و پارلمان دوباره به ستیز افتادند ← پارلمان پیروز شد ← در انگلستان به انقلاب باشکوه شهرت دارد.

دستاوردهای این پیروزی:

(۱) بدون خشونت به اهداف خود رسید. (۲) منشأ الهی سلطنت نفی و پارلمان منشأ قدرت و تعیین کننده اختیارات پادشاه شناخته شد.

انگلستان پس از انقلاب باشکوه:

- رقبای بزرگی مانند اسپانیا و فرانسه را شکست داد
- به گسترش مستعمرات خود در جهان پرداخت.
- در دوران حکومت ملکه ویکتوریا به قدرت اول جهان تبدیل شد.

ملکه نیز:

← از طریق پیوندهای خانوادگی در اروپا نفوذ زیادی کسب کرد.

← با اتکا بر نیروی دریایی قدرتمندش بر بخش های بزرگی از آفریقا، آسیا، اقیانوسیه و آمریکای شمالی دست یافت.

پس از مرگ کرامول پارلمان و نظام سلطنت دوباره احیا شد.

ایالات متحده آمریکا در راه استقلال

پیش از استقلال:

- تا قرن ۱۸ م، شامل ۱۳ ایالت در ساحل اقیانوس اطلس بود.

- هر ۱۳ ایالت مستعمره انگلستان بودند.

- متشکل از جمعیتی اروپایی بودند که به دلایل مذهبی، سیاسی و اقتصادی به آن ها مهاجرت کرده بودند.

در راه استقلال:

- مردم آن به فرماندهی جورج واشنگتن برای رسیدن به استقلال وارد جنگ با انگلستان شدند، زیرا:

(۱) دولت انگلستان از آن ها مالیات سنگینی می گرفت. (۲) فرانسه تحریکاتی انجام می داد.

استقلال:

- در نتیجه جنگ، مستعمره نشینان پیروز در ایالات متحده به استقلال رسیدند.

- جورج واشنگتن به عنوان نخستین رئیس جمهور ایالات متحده انتخاب شد.

پس از استقلال:

- ایالات متحده با پیشروی به سمت غرب و کشتار وسیع سرخپوستان (ساکنان اصلی این سرزمین) به تصاحب سرزمین های آنان پرداختند.

- در سده های ۱۹ و ۲۰ با گسترش قلمرو و استعمار، بردگان سیاه پوستی را که از آفریقا به این سرزمین آورده شده بودند، به پیشرفت های وسیع سیاسی اقتصادی و صنعتی

دست یافتند.

فرانسه: انقلابی برای آزادی و برابری

وضعیت فرانسه در قرن ۱۸ م :

- نظامی - اقتصادی در این زمان به دلیل:

• شکست نظامی از انگلستان • صرف منابع مالی هنگامت در آمریکا • با ورشکستگی اقتصادی و نظامی روبه‌رو شدند.

- اجتماعی

در این بُعد، مشکلات فراوانی در فرانسه وجود داشت.

جامعه فرانسه دارای ۳ طبقه بود:

(۱) طبقه ممتاز: اشراف، زمین‌داران بزرگ ← امتیازات زیادی داشتند و از پرداخت مالیات معاف بودند.

(۲) طبقه متوسط: غالباً تحصیل کرده، مشاغل وکالت، نویسندگی، طبابت، روزنامه‌نگاری، تجارت ← از اینکه طبقه ممتاز برای آن‌ها امتیازی قائل نبود ناراضی بودند.

(۳) طبقه فقیر: جمعیت بسیاری بودند، بار اصلی مالیات و خدمات نظامی بر دوش آن‌ها بود. این گروه، حکومت لویی شانزدهم (پادشاه فرانسه) و طبقه ممتاز را عامل

سپه‌روزی خود می‌دانستند

• تحولات فکری جامعه فرانسه، نقش بزرگی در پیدایش انقلاب داشت.

• تحت تأثیر عصر روشنگری اروپا، فلسفه و روشنفکرانی ظهور یافتند که اندیشه‌هایشان مردم را به مسیر انقلاب رهنمون کرد.

• عده‌ای از روشنفکران، دایرة‌المعارف‌نویسان بودند که با مباحث علمی و ادبی به انتقاد از وضع موجود پرداختند.

(۱) ولتر ← از طبیعت انسان و از عقل و مبارزه با خرافه می‌گفت. (۲) مونتسکیو ← از تفکیک قوای سیاسی و حقوق بشر دفاع می‌کرد.

(۳) ژان ژاک روسو ← بر اهمیت انتخابات تأکید می‌کرد و تشکیل حکومت را حاصل یک قرارداد اجتماعی می‌دانست.

• این‌گونه اندیشه‌ها دیدگاه مردم فرانسه را تغییر داد.

• غفلت لویی شانزدهم و تجملات او و درباریانش مردم را خشمگین کرد.

• در ۱۴ ژانویه ۱۷۸۹ مردم پاریس با حمله به زندان باستیل انقلاب خود را شروع کرد.

• انقلابیون لویی شانزدهم را وادار به (۱) امضای قانون اساسی جدید (۲) پذیرش نظام مشروطه سلطنتی کردند.

• چندی بعد انقلابیون تندرو پادشاه را عزل و نظام جمهوری را برقرار کردند، سپس او و همسرش ماری آنتوانت را اعدام کردند.

• اعدام لویی و همسرش و گسترش افکارهای آزادی‌خواهانه ناشی از انقلاب باعث خشم کشورهای اروپایی شد.

• کشورهای اروپایی با فرانسه وارد جنگ شدند.

• طی این جنگ‌ها، یکی از فرماندهان ارتش فرانسه به عنوان ناپلئون بناپارت:

(۱) با پیروزی‌های درخشان خود به شهرت رسید. (۲) با انجام یک کودتا قدرت را به دست گرفت.

(۳) به عنوان امپراتور فرانسه انتخاب شد. (۴) در دوران امپراتوری او تحولات سیاسی و نظامی زیادی در ایران و اروپا رخ داد.

روسیه در مسیر توسعه طلبی نظامی

روسیه در قرن ۱۷ م، کشوری عقب مانده و منزوی بود.

پتر کبیر:

- روسیه را متحول کرده، آن را در مسیر پیشرفت و توسعه طلبی سیاسی و نظامی قرار داد.
- با استخدام کارشناسان اروپایی، تأسیس مدرسه های جدید و دانشگاه ها و تقویت ارتش و نیروی دریایی، روسیه را به قدرت بزرگی تبدیل کرد.

- یکی از برنامه های او برای افزایش قدرت روسیه، گسترش قلمرو آن و دستیابی به دریاهای آزاد برای کسب منابع تجاری و سیاسی بود.
- جانشینان او تلاش کردند تا به این برنامه عمل کنند. به همین منظور در نواحی شرقی اروپا + حوزه دریای بالتیک و سیاه و خزر اقدامات نظامی گسترده ای انجام دادند. این اقدامات موجب جنگ های متعدد روسیه با ایران، عثمانی و برخی کشورهای اروپایی نزدیک فرانسه شد.

ج (انقلاب صنعتی جهان را دگرگون می سازد.

تا اواخر قرن ۱۸ _ (۱) عامل اصلی تولید، نیروی بازوی انسان بود.

(۲) صنعتگران برای تولید کالای بیشتر ← مهارت های فکری، جسمی و هنری خود را به کار می بستند. ← از دیگر نیروهای طبیعی مانند آب و باد کمتر استفاده می کردند.

انقلاب صنعتی

- این دوره با اختراع و تکمیل ماشین بخار در انگلستان آغاز شد.
- در آن نیروی محرکه آب و بخار جایگزین نیروی جسمی انسان شد.
- نخستین تحول صنعتی در نساجی و پارچه بافی رخ داد. در کشاورزی، حمل و نقل و دیگر تولیدات صنعتی گسترش یافته، آن ها را افزایش داد.
- مناسبات انسانی، اقتصادی و اجتماعی در اروپا و جهان دچار تغییر شد
- استعمار و غارت کشورهای آسیایی، آفریقایی توسعه یافت
- استثمار و بهره کشی از کارگران در داخل اروپا افزایش یافت.
- زیرا: در نتیجه صنعتی شدن، کشورهای اروپایی به مواد اولیه، نیروی کار ارزان، بازار فروش محصولات، سرمایه مادی فراوان و حمایت دولت ها نیاز پیدا کردند.

مشکلات:

- گسترش بی رویه شهرها - رشد سریع جمعیت - به وجود آمدن فاصله طبقاتی - نارضایتی های اجتماعی و اقتصادی
- آلودگی های زیست محیطی

۱ کدام مورد، دربارهٔ «وضعیت طبقهٔ متوسط جامعهٔ فرانسه در آستانهٔ انقلاب آن کشور در اواخر قرن ۱۸»، درست است؟

۱ علاقهٔ اصلی آنها زمین‌داری بود و از پرداخت مالیات معاف بودند.

۲ به دلیل وجود آرامش و امنیت در کشور، از نظام سلطنت رضایت داشتند.

۳ به کارهایی چون وکالت و نویسندگی اشتغال داشتند و اغلب تحصیل کرده بودند.

۴ بیشتر اعضای این طبقه باسواد و تحصیل کرده بودند و از معافیت مالیاتی برخوردار بودند.

۲ کدام گزینه، از مهم‌ترین پیامدهای ظهور انقلاب صنعتی در کشورهای اروپایی است؟

۱ دخالت در امور کشورهای دیگر

۳ رقابت شدید استعمارگران برای تصرف سرزمین‌ها

۲ شتاب گرفتن و گسترش استعمار

۴ غارت ثروت سرزمین‌های ثروتمند تحت سلطه

۳ کدام کشورهای اروپایی با ضعف امپراتوری عثمانی در قرن ۱۸، برای کسب منافع و به بهانهٔ دفاع از حقوق اقلیت‌های قومی و مذهبی در امور

داخلی این کشور دخالت می‌کردند؟

۱ اتریش، روسیه، آلمان، انگلیس

۲ فرانسه، روسیه، انگلیس، هلند

۳ انگلیس، فرانسه، اتریش، روسیه

۴ انگلیس، فرانسه، هلند، اتریش

۴ جمله‌های صحیح و یا غلط را مشخص کنید.

سوال های امتحانی

الف طبقهٔ فقیر جامعهٔ فرانسه در آستانهٔ انقلاب کبیر در قرن ۱۸م. از پرداخت مالیات معاف بودند.

سوال های امتحانی

۵ انقلاب صنعتی سبب دو پدیدهٔ اقتصادی و اجتماعی شد؛ یک مورد آن را بنویسید.

سوال های امتحانی

۶ عملکرد نادرشاه افشار و کریم‌خان زند بعد از رسیدن به قدرت را با یکدیگر مقایسه کنید.

سوال های امتحانی

۷ نادر افشار برای به دست گرفتن قدرت در دشت مغان چه شرایطی را مطرح کرد؟

سوال های امتحانی

۸ جمله‌های صحیح یا غلط را مشخص کنید.

سوال های امتحانی

الف یکی از پیامدهای انقلاب باشکوه انگلستان، نفی منشأ الهی سلطنت بود.

سوال های امتحانی

۹ مهم‌ترین شرایط نادر افشار در دشت مغان برای پذیرفتن سلطنت چه بود؟

سوال های امتحانی

پاسخنامه تشریحی

۱ در اواخر سدهٔ هجدهم و در آستانهٔ انقلاب فرانسه، طبقهٔ متوسط جامعهٔ فرانسه غالباً از تحصیل‌کردگان تشکیل یافته بود که به مشاغل چون وکالت، طبابت، روزنامه‌نگاری، تجارت، طبابت و نویسندگی مشغول بودند.

۲ انقلاب صنعتی موجب تغییر مناسبات انسانی، اجتماعی و اقتصادی در اروپا و جهان شد. این امر دو پیامد مهم داشت: (۱) گسترش و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی (۲) افزایش استعمار و بهره‌کشی از کارگران (در داخل اروپا)

۳ کشورهای اروپایی به‌ویژه، روسیه، انگلیس، فرانسه و اتریش هرکدام برای کسب منافع و به بهانهٔ دفاع از حقوق اقلیت‌ها، در امور داخلی عثمانی دخالت می‌کردند و این امر منجر به ضعف بیشتر امپراتوری عثمانی شد.

الف نادرست - طبقه ممتاز شامل اشراف و زمین‌داران بزرگ علاوه بر داشتن امتیازات بسیار، از پرداخت مالیات معاف بودند.

۵ الف) گسترش استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی، ب) افزایش استعمار و بهره‌کشی از کارگران

۶ نادر در زمانی که آشوب‌های داخلی و هجوم ارتش‌های بیگانه موجودیت ایران را به خطر انداخته بود، وارد میدان شد و با طراحی نظامی، توانست بر ایران حاکم شود. با این حال به عنوان پادشاه توفیق نیافت که زمینه را برای ثبات و امنیت پایدار، انتقال آرام قدرت و تثبیت حکومت افشاریه پس از خود فراهم آورد.

در حالی که کریم‌خان برخلاف نادر از ادامه لشکرکشی و جنگ برای در اختیار گرفتن سایر مناطق ایران دست کشید و همین امر، موجبات آرامش، رونق و آبادانی قلمرو او به ویژه پایتخت زندیان را فراهم آورد.

۷ ۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او؛ ۲- حمایت نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی؛ ۳- حل اختلافات مذهبی با دولت عثمانی.

۸

الف درست

۹ ۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او؛ ۲- حمایت نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی؛ ۳- حل اختلاف مذهبی با دولت عثمانی